

Bidrag til bog:

Livsankuelser – Om religiøs og kulturel rummelighed

Kapitel i Carsten Bo Mortensen (red.): Religionslærerens Håndbog. Faglige overvejelser og konkrete undervisningsforløb. RPF. Religionspædagogisk Forlag. København 2004

Af
STEEN HILDEBRANDT
Professor ved
Handelshøjskolen i Århus

"Min forundring over religionernes fantastiske verden er uforandret", skrev en af mine venner i en julehilsen i år. Og han fortsatte: "Tit tager jeg mig selv i at blive fyldt med forundring over igen og igen at møde så megen livsdybde og Ånd hos mange af dem, jeg i årets løb når at tale med". Læseren bedes erindre disse sider af religioner - og af mennesker, når der i det følgende også fokuseres på nogle af religioners - og menneskers - negative sider. Religioner bæres af mennesker.

Krig og vold

For mig er kristendom - og i en bredere forstand religion - på en fundamental måde også forbundet med krig. Som dreng sad jeg i klasseværelset og læste katekismus, bad fadervor, sang salmer, læste bibelen og bibelhistorie. Det havde jeg det godt med, og jeg havde det også godt med min lærer, Martin Foged. Jeg nævner ham, fordi han - som var den lille landsbyskoles såkaldte førstelærer - har betydet meget for mig. Det jeg bl.a. husker, også fra de almindelige historietimer i folkeskolen, var krig, krig og atter krig. Og det var mere reglen end undtagelsen, at der var religion involveret i krigene. I dag, som voksen: Nu er det ikke bare historie: Nu er det hverdag. Hver dag, når jeg åbner min radio, mit TV eller læser min avis, så er det den samme historie: Religion, kristendom, krig. I en uendelighed og med en grusomhed, som overgår alt, hvad mennesker kan forestille sig.

Og som om det ikke er nok: Som voksen har jeg haft kontakt med kristne, religiøse, nyreligiøse eller blot troende, undertiden blot fagligt troende, mennesker - af mange slags, i mange sammenhænge, i mange lande. Mange gode og dybe kontakter, nære venner, mange gode oplevelser og erindringer. Men også en fælles overskrift og erfaring: Jo mere troende, desto mere villighed til at drage sværdet i handling eller i ord over for den anderledes og den anderledes troende. Ord kan være skarpe. Det er vel ikke tilfældigt, at Lars Bo Bojesen har et kapitel med titlen: Vold og religion, i sin bog, Den tredje tilstand. Har Luther skrevet noget om det at slå ihjel? spørger Bojesen et sted. Og svaret er: Ja! Det har han bl.a. i den lille publikation fra 1526, der på dansk ville hedde: Kan soldater have Guds nåde? Øvrigheden bærer ikke sværdet for ingenting, siger Bojesen. Den har sværdet fra Gud, og derfor har undersåtten at adlyde. "At sværdet - som det verdslige regimentes eller statsmagts symbol - er indsat af Gud betyder jo, at den hånd, der fører sværdet, principielt ikke er menneskets hånd, men Guds". Det forstås. Det er ikke mennesket, men Gud, der hænger folk, lægger dem på hjul og stejle, halslugger dem, kvæler dem og bekriger dem! Det er Gud! Religionens område forekommer at være det sted, hvor der er størst forskel på det sagte og det gjorte.

Intolerance

Den fælles overskrift på dette er intolerance. I min klasse i folkeskolen var der en undtagelse. Der var en dreng i min klasse, som var Jehovas Vidne. Det fik han lov til at være i fred. Vi vidste det. Men vi omgikkes ham med respekt, og han var iøvrigt min gode legekammerat. Jeg tror, en del af forklaringen var, at vi kunne se, at læreren respekterede og rummede ham - den anderledes. Læreren betydning, også her, er stor. Men ellers: Den anderledes, og specielt den anderledes i tro, skal omvendes, uskadeliggøres eller udryddes. Det sker i vore dage i et forfærdeligt omfang og med en gruppevækkende kynisme og umenneskelighed. På alle kontinenter, i mange lande. Fra Israel til Nordamerika. Fra Tibet i det kommunistiske Kina til Texas i det frie USA. Fra mange dele af Afrika til en række lande i Europa. Fra et humanistisk fakultet på et universitet, hvor man i høje toner iøvrigt besynger den frie tanke, grundforskning, forskningsfrihed og mange andre smukke ord og til en lille arbejdsplads i Vestjylland, hvor den anderledes mobbes ud af arbejdspladsen. Det er ikke alene intolerance. Det er destruktion, og jeg kommer uvilkårligt til at tænke på en af de mest markante bøger fra 2003, nemlig Dalai Lamas Destruktive følelser. Dette drejer sig om destruktive følelser langt ind i de religiøse

fællesskabers - med ritualer, symboler og smukke ord - fyldte verden. Det er skræmmende. Den danske og europæiske tørklædedebat vidner også om dette. I betragtning af de myrderier - i bogstavelig og overført betydning, der finder sted i religionernes hellige navn, er det ikke bare tankevækkende, men bizart, at Tårbæk-præsten med den lille bog, *En sten i skoen*, kan vække så megen forargelse, som tilfældet har været i Danmark i 2003.

I den EU-debat, der pludselig spidsede til i slutningen af 2003, kom den kristne europæiske kulturarv lige pludselig i centrum: Skulle kristendommen nævnes i præambelen til den nye EU-traktat? Det var spørgsmålet. Vores statsminister viste sig at være uden holdning. Eller rettere sagt: Det var ham ligegyldigt. Der var væsentligere spørgsmål at drøfte end kristendom, sagde han. Jeg tror, statsministeren brugte udtrykket 'svulstig' i forbindelse med alle de fine ord, der står i sådanne præambler, herunder formuleringer om kristendom. Og det har han måske ret i. Der er ingen, der har så mange fine ord, som de såkaldt troende. Men ofte efterlever de dem ikke i praksis. Hvad skal vi bruge alle disse svulstige formuleringer til, når vi dog ved, at virkeligheden forholder sig anderledes? "Der er et gab mellem den indforståede verdensbeskrivelse, man betjener sig af i kirken, og det verdensbillede, kirkens brugere betjener sig af, når de går hjem. Vi har i vores kultur et verdensbillede om søndagen, et andet til hverdag", skriver Tor Nørretranders i *At tro på tro*.

Sociale fællesskaber - og mere

Vi kan som religionssociologen Milton Yinger opfatte religion som et system af trosforestillinger og adfærdsformer, ved hjælp af hvilke en gruppe mennesker søger at komme overens med tilværelsens ultimative problemer, dvs. en definition, der lægger vægt på religionens funktion. Vi kan også, som en anden religionssociolog, Robert Bellah, opfatte religion som et sæt af symbolske former og handlinger, som forholder sig til menneskets ultimative betingelser. Religionen behøver ifølge denne definition ikke at være noget i sig selv, men den repræsenterer altid noget af absolut værdi og betydning for sine tilhængere. Religionshistorikeren Mikael Rothstein beskriver religion som et ordnende og meningsskabende system, et kulturelt kommunikations- og klassifikationssystem. (De tre definitioner her refereret efter Rothstein (1996)). Forfatteren Tor Nørretranders bruger formuleringen, at religioner er sociale fællesskaber, der dyrker forestillinger og oplevelser af dybe værdier og kræfter i tilværelsen.

Der er en dobbelthed i betydningen af ordet religion - at være forpligtet, at binde. For det første en

rituel pligt, som er det ydre og praktiske, at overholde og gentage de hellige handlinger. Og for det andet den indre personlige tro. Det indre og det ydre aspekt har hver især to momenter: Det indre, individuelle, der består af en intellektuel overbevisning om, at der findes en højere magt, og en emotionel tilknytning til og afhængighed af denne magt, og det ydre kollektive, der består af et adfærdsmoment med et handlingsmønster af rituel og etisk art og et socialt moment med fællesskabsformerne. (Den Store Danske Encyklopædi). Religionerne producerer og leverer begreber om så at sige alt, og sætter normer og grænser for menneskers adfærd og muligheder. I den forstand kan religion bedst forstås som et led i den løbende konstruktion og opretholdelse af menneskets samfund, for uden regler og normer kan et samfund ikke eksistere. "I modsætning til til de fleste andre systemer, som ordner menneskets verden, tilbyder religionen så også at forklare det, som ellers ligger uden for fornuftens og den rationelle tænkningens rækkevidde", siger Rothstein. Jeg synes, man skal undervise i dette, også selv om, eller måske fordi vi danskere, ifølge en anden religionshistoriker, Jørgen Prytz-Johansen, er 'vaneateister'.

30.000

Faktisk eksisterer der næsten 30.000 kristne kirkeretninger i verden i dag! siger Mikael Rothstein. "Vi ved", siger han, "at kristendommen i dag trives i et væld af forgreninger, som ikke altid ser lige nådigt til hinanden. De tre store kirker (den romerske katolske, den græsk ortodokse og den protestantiske) er kun i nogen grad repræsentative for kristendommen". Det tør antydes. Og på samme måde forholder det sig med fx de indiske religiøse traditioner. Rothstein taler i den forbindelse om de nye religioner og nævner, at disse "så godt som altid drager på kristendommen eller hinduismen". Også her har jeg mødt ædle formuleringer, høje principper om kærlighed, næstekærlighed, kosmiske kræfter og meget andet sammen med en enorm, ja imponerende, intolerance. Man får et indtryk af denne side, bagside, bl.a. i Egon Clausens bog *Øje for øje*, som han kalder en beretning fra det modernes bagside. Og hvilken bagside i det USA, der om sig selv som nation bruger ord, der leder tankerne i andre retninger end den bagside fra Texas, som vi her får et indblik i! Det er i den forbindelse tankevækkende, at en enkelt boghandel på strøget i Århus i en enkeltjulemåned i 2003 har solgt 2000 eksemplarer af Dalai Lama's bog: *Kunsten at leve lykkeligt*. "Jeg mener, at selve formålet med vores liv er at søge lykke", siger Dalai Lama, og det er det tema, der udfoldes i bogen.

Fortæl om livsanskuelser

Alt dette har gjort mig skeptisk og bange. Og jeg er på den baggrund tilbøjelig til at afskaffe kristendomsundervisningen i folkeskolen. Kristendommen er en religion blandt mange. Vi har en grundlovsfæstet religionsfrihed her i landet. Jeg vil have respekt for og kendskab til mangfoldigheden af religioner - også i vort lille, såkaldt kristne, land. For mig er det ikke kristendom at ville underkende og knække den anden. For mig er kristendom ikke den fundamentalistiske og intolerante, såkaldte kristendom, som vi også møder i vort eget land. For mig omfatter næstekærligheden den anden, uanset hvorledes den anden ser ud, og uanset hvad den anden tror på eller ikke tror på. Dette vil jeg gerne arbejde for, og dette vil jeg gerne være med til at påvirke kommende generationer af danskere med.

Derfor vil jeg ikke være bange for at orientere folkeskolens elever om, at der er mange religioner og livsanskuelser i verden og på den måde forklare begrebet 'tro', og skulle der være en holdningsformidling i dette, så måtte det være et budskab om tolerance, om mangfoldighed, om rummelighed. Er det iøvrigt ikke et budskab, der går igen i mange religioner? "Når man ser på skaberværket, må man konstatere, at skaberen har haft trang til mangfoldighed", sagde sognepræst Christina Rygaard Kristiansen i en radioudsendelse. Juleaftensdag, den 24. december 2003, stod der på Politikens forside: "Flere unge muslimer vælger kristne skoler" og på side 2 hed en overskrift: "Plads til både kors og tørklæde". Et par dage forinden var der i Morgenavisen Jyllands-Posten en artikel med overskriften: "Til julefest med Thor og Odin", og i artiklen kunne man læse om en gruppe mennesker, der fejrede solens genfødsel på en strand på Mols.

For mig må man gerne i en fremtidig studieplan i folkeskolen erstatte ordene religion og kristendom med ordet livsanskuelser. Disse livsanskuelser eller religioner har mange aspekter, har indhold og betydning i mange retninger, som fx kan begribes og forklares ved hjælp af Ninian Smart's syv dimensioner i religioner eller livsanskuelser, der er gengivet i Den store danske encyklopædi, nemlig: En dogmatisk og filosofisk, en mytisk, en etisk og retlig, en rituel og praktisk, en erfaringsmæssig og følelsesmæssig, en social og institutionel og en materiel dimension.

En overskrift og et spørgsmål

En overskrift i Politiken den 21. december 2003 hed: Fergo adlød Indre Mission. I den pågældende artikel ser vi en del af den kristendom, der udfolder sig i den danske folkekirke, en del, der i år 2003 fx ikke kan acceptere kvindelige præster i den danske folkekirke, og som ifølge avisen for-

måede at få den kvindelige kirkeminister til at prædike i en kirke i en (mørk) del af Jylland, men uden at iklæde sig præstekjolen! Hvad skal man sige om dette i kristendomsundervisningen i folkeskolen i 2004? Skal man svare med teksten på Politikens gavepapir i år: "Det handler ikke om, hvad du har på hovedet, men hvad du har inden i det"?

"Grib dagen, den er din". Dalai Lama.

Litteraturreferencer

- Lars Bo Bojesen: Den tredje tilstand. Religionspsykologi. Gyldendal. København 1989.
Egon Clausen: Øjefor øje. Gyldendal. København 2003. Den store danske encyklopædi. Gyldendal. København. Thorkild Grosbøl: En sten i skoen. Forlaget Anis, 2003.
Dalai Lama: Kunsten at leve lykkeligt. Vintens Forlag. København 2003.
Dalai Lama & Daniel Goleman: Destruktive følelser. Borgens Forlag. København 2003. Jan Lindhardt: Fra tale til tanke. Aschehoug. København 2000. Tor Nørretranders: At tro på tro. Forlaget Anis, 2003. Mikael Rothstein: Gud er blå. Gyldendal. København 1996.
F. Stefánsson & Asger Sørensen: Religion. Livsanskuelse. Gyldendals Religionsleksikon. Gyldendal 1998.